

ใบความรู้ เรื่อง คำราชาศัพท์

◇ ความหมาย

คำว่า ราชาศัพท์ มีความหมายว่า ศัพท์หรือถ้อยคำสำหรับพระราชา ศัพท์หลวง ศัพท์ราชการแต่โดยทั่วไป หมายถึง คำสุภาพที่ใช้ถูกต้องเหมาะสมกับฐานะหรือสถานภาพของบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ (พระราชา) พระราชวงศ์ ข้าราชการ พระภิกษุ และสุภาพชนทั่วไป

◇ ที่มาของคำราชาศัพท์

คำที่มาประกอบเป็นคำราชาศัพท์มีทั้งคำไทยและคำที่ยืมมาจากภาษาต่างประเทศ เป็นที่น่าสังเกตว่า คำยืมมาจากภาษาบาลีสันสกฤต และภาษาเขมรนั้นเป็นคำราชาศัพท์มากกว่าคำที่ยืมมาจากภาษาอื่น ๆ คำนามราชาศัพท์ที่มักประกอบขึ้นจากคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เช่น พระบรมราโชวาท พระราชกรณียกิจ พระเนตร ส่วนคำกริยาราชศัพท์สำเร็จรูปมักจะเป็นคำยืมมาจากภาษาเขมร เช่น เสด็จ เสวย บรรทม สรง สรวล

คำยืมจากภาษาอื่นที่นำมาประกอบเป็นคำราชาศัพท์มีไม่มากนัก เช่น พระโอรน “โอรน” มาจากภาษาอังกฤษ “throne” หมายถึง “บัลลังก์” “พระเก้าอี้” มาจากภาษาจีน เป็นต้น ส่วนคำไทยแท้ที่มักใช้ประกอบกับคำว่า “หลวง” และ “ต้น” ให้เป็นนามราชาศัพท์ เช่น ข้างหลวง เรือหลวง ลูกหลวง ข่างต้น เป็นต้น

ข้อสังเกต

1. “หลวง” ใช้ประกอบกับคำนามที่เป็นไปได้ทั้ง สัตว์ สิ่งของ และคน
2. “ต้น” ใช้ประกอบกับคำนามที่เป็นสัตว์ และสิ่งของ ไม่ใช่กับคน
3. นามราชาศัพท์ที่ใช้ “ต้น” ประกอบ จะหมายถึงต้นอันดับหนึ่ง เทียบไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ เช่น ม้าต้น ข่างต้น ส่วน ม้าหลวง ข่างหลวง นั้น หมายถึง ม้าของพระเจ้าแผ่นดิน ข่างของพระเจ้าแผ่นดิน

วิธีใช้ราชาศัพท์

◇ การใช้ทรง

1. ใช้ทรงนำหน้าคำนามบางคำทำให้เป็นกริยาราชศัพท์ได้ เช่น ทรงกีฬา (เล่นกีฬา), ทรงธรรม (ฟังเทศน์), ทรงบาตร (ใส่บาตร), ทรงช้าง (ขี่ช้าง)
2. ใช้ทรงนำหน้าคำกริยาสามัญบางคำ ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์ได้ เช่น ทรงวิ่ง , ทรงยินดี , ทรงอธิบาย , ทรงยิง , ทรงเล่น , ทรงสั่งสอน , ทรงศึกษา
3. ใช้ทรงนำหน้าคำนามธรรมดา เช่น ทรงช้าง , ทรงดนตรี , ทรงศีล , ทรงธรรม , ทรงเบ็ด , ทรงแซกโซโฟน
4. ใช้ทรงนำหน้าคำนามราชาศัพท์บางคำ ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์ได้ เช่น ทรงพระราชดำริ (คิด) , ทรงพระราชนิพนธ์ (แต่งหนังสือ) , ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ (กรุณา) , ทรงพระผนวช (ออกบวช) , ทรงพระสุบิน (ฝัน) , ทรงพระประชวร (เจ็บป่วย) , ทรงพระสรวล (ยิ้ม) , ทรงพระอักษร (อ่าน, เขียน, เรียน)
5. ทรงมี หรือ ทรงเป็น นำหน้าคำนามธรรมดา เช่น ทรงมีเงิน ทรงมีไข้ ทรงมีเหตุผล ทรงเป็นครู ทรงเป็นทหาร ทรงเป็นนักปราชญ์

6. คำกริยาที่เป็นคำราชาศัพท์อยู่แล้วไม่ใช่ “ทรง”

ตรัส (พูด)	ประสูติ (เกิด)	บรรทม (นอน)	พระราชทาน (ให้)
โปรด (ชอบ)	เสวย (กิน)	ทอดพระเนตร (ดู)	ตกพระทัย (ตกใจ)
เสด็จประพาส (ไปเที่ยว)	เสด็จนิวัติ (กลับมา)	ทรงน้ำ (อาบน้ำ)	สรองพระพักตร์ (ล้างหน้า)

ข้อควรระวัง

1. ไม่ใช่คำว่าทรง นำหน้ากริยาราชศัพท์สำเร็จรูป เช่น ทรงเสวย ทรงโปรด เป็นต้น
2. ไม่ใช่คำว่า ทรงมี หรือ ทรงเป็น นำหน้าคำนามราชศัพท์ เช่น ทรงมีพระบรมราชโองการ ทรงเป็นพระราชโอรส เป็นต้น ให้ใช้ มี หรือ เป็น เช่น มีพระบรมราชโองการ เป็นพระราชโอรส เป็นต้น

◇ การใช้คำ พระบรม/พระบรมราช, พระราช, พระ

1. พระบรม, พระบรมราช ใช้หน้าคำนามที่สำคัญที่เกี่ยวกับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น เช่น พระบรมราชโองการ, พระบรมมหาราชวัง, พระบรมฉายาลักษณ์, พระปรมาภิไธย, พระบรมราชวโรกาส, พระบรมราชโองการ
2. พระราช ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระบรมราชินีและอุปราช เช่น พระราชโทรเลข, พระราชหัตถเลขา, พระราชเสาวนีย์, พระราชปฏิสันถาร
3. พระ ใช้หน้าคำที่เรียกอวัยวะ เครื่องใช้ หรือคำนำหน้าคำสามัญบางคำที่ไม่มีราชศัพท์ใช้ เช่น พระพักตร์, พระเศียร, พระบาท, พระเกี้ยว, พระมาลา, พระกระยาหาร

◇ การใช้ราชาศัพท์ในคำขึ้นต้นและคำลงท้าย

1. “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า ลงท้ายว่า ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ของเดชะ” ใช้ในโอกาสกราบบังคมทูลขึ้นก่อนเป็นครั้งแรก
2. “พระพุทธเจ้าข้าขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า....ลงท้ายว่า ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ใช้ในโอกาสที่มีพระราชดำรัสขึ้นก่อน
3. “พระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม...หรือ พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม..” ลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ใช้ในโอกาสแสดงความขอบคุณที่ได้รับความช่วยเหลือ
4. “เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม หรือ เดชะพระบรมเดชานุภาพเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม...” ลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ใช้ในโอกาสแสดงวารอดพ้นอันตราย
5. “พระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม.. หรือ “พระราชอาญาเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม...” ลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ใช้ในโอกาสทำผิดพลาด
6. “ไม่บังควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา....หรือ ไม่ควรจะกราบบังคมทูลให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ...ลงท้ายว่า ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ใช้ในโอกาสที่จะต้องกล่าวถึงของไม่สุภาพ คำกราบบังคมทูลจะต้องใช้ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ไม่ใช่ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เพราะคำว่า ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นคำสรรพนามมีความหมายว่า ท่าน เท่านั้น คำกราบบังคมทูลจะต้องใช้ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ไม่ใช่ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เพราะคำว่า ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นคำสรรพนามมีความหมายว่าท่าน เท่านั้น

◇ การใช้คำนามราชาศัพท์

๑. คำนามหมวดร่างกาย เช่น

พระพักตร์ (ดวงหน้า)	พระปราง (แก้ม)	พระนาสิก (จมูก)	พระหัตถ์ (มือ)
พระเศียร (ศีรษะ)	พระเนตร (ตา)	พระกรรณ (หู)	พระโอษฐ์ (ปาก)
พระกร (ปลายแขน)	พระทนต์ (ฟัน)	พระนขา (เล็บ)	พระโสณี (ตะโพก)

๒. คำนามหมวดเครื่องภาชนะใช้สอย และสิ่งต่าง ๆ เช่น

พระสุพรรณศรี (กระโถนเล็ก)	พระสุพรรณราช (กระโถนใหญ่)	พระเต้า (หม้อน้ำ)
พานพระศรี (หมากพาน)	พระเต้าทักษิโณทก (หม้อกรวดน้ำ)	ถาดพระสุธารส (ถาดน้ำชา)

๓. คำนามหมวดเครื่องใช้ เครื่องประดับ นำด้วย “ฉลอง” “พระ” เช่น

ฉลองพระบาท (รองเท้า)	ฉลองพระองค์ (เสื้อ)	ฉลองพระหัตถ์ล้อม (สร้อย)	ฉลองพระหัตถ์ซ้อน (ซ้อน)
พระแท่น (เตียง)	พระยี่ภู่ (ที่นอน)	พระเขนย (หมอนหนุน)	พระแท่นบรรทม(เตียงนอน)
พระภูษา (ผ้าถุง)	พระกลด (ร่ม)	พระทวาร (ประตู)	พระสนับเพลา (กางเกง)
พระมาลา (หมวก)	พระจุฑามณี (ปิ่น)	พระมาลา (หมวก)	ผ้าซับพระพักตร์(ผ้าเช็ดหน้า)

๔. คำนามขัตติยตระกูล

พระอัยกา (ปู่,ตา)	พระอัยยิกา พระอัยกี (ย่า,ยาย)	พระชนก พระบิดร พระบิดา (พ่อ)
พระเชษฐา (พี่ชาย)	พระภคินี (พี่สาว)	พระอนุชา (น้องชาย)
พระชนิษฐา (น้องสาว)	พระนัดดา (หลาน-ลูกของลูก)	พระภาคิไนย (หลาน-ลูกพี่สาว,น้องสาว)
พระปนัดดา (เหลน)	พระภาคิยะ (หลาน-ลูกพี่ชาย,น้องชาย)	พระภัสสดา , พระสวามี (สามี)
พระสัสสุระ (พ่อตา)	พระมาตุลา (ลุง พี่ของแม่)	พระปิตุลา (ลุง พี่ของพ่อ)

◇ การใช้คำสรรพนามราชาศัพท์

ผู้ฟัง	สรรพนามสำหรับผู้พูด		
	บุรุษที่ 1	บุรุษที่ 2	บุรุษที่ 3
พระมหากษัตริย์	ข้าพระพุทธเจ้า	ใต้ฝ่าละอองธุลี	พระองค์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ		พระบาท	
สมเด็จพระบรมราชินี	ข้าพระพุทธเจ้า	ใต้ฝ่าละอองพระบาท	พระองค์
สมเด็จพระบรมราชชนนี			
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร			
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี			
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	ข้าพระพุทธเจ้า	ใต้ฝ่าพระบาท	พระองค์

พระองค์เจ้า สมเด็จพระสังฆราช	เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ฝ่าพระบาท	พระองค์
หม่อมเจ้า	กระหม่อม(ชาย) หม่อมฉัน(หญิง)	ฝ่าพระบาท	ท่าน

◇ การใช้คำราชาศัพท์ให้ถูกต้อง

- ใช้ **เฝ้าฯ รับเสด็จ** หรือ **รับเสด็จ** ไม่ใช่ ถวายการต้อนรับ
ใช้ **มีความจงรักภักดี** หรือ **จงรักภักดี** ไม่ใช่ ถวายความจงรักภักดี
- อาคันตุกะ** หมายถึงแขกที่มาหาเป็นแขกของประธานาธิบดี หรือแขกของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่พระมหากษัตริย์ประเทศใดประเทศหนึ่ง
ราชอาคันตุกะ, พระราชอาคันตุกะ หมายถึงแขกของพระมหากษัตริย์ประเทศใดประเทศหนึ่ง
- ขอบใจ** ใช้สำหรับสุภาพชนเสมอกัน ผู้ใหญ่ใช้กับผู้น้อย พระราชวงศ์ ทรงใช้กับคนสามัญ และพระราชาทรงใช้กับประชาชน
ขอบพระทัย ใช้สำหรับคนสามัญกล่าวกับพระราชวงศ์, พระราชวงศ์ทรงใช้กับพระราชวงศ์หรือพระราชาทรงใช้กับพระราชวงศ์
- ในการถวายของแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถ้าเป็นของเล็ก ใช้คำว่า **ทูลเกล้าฯ ถวาย** อ่านว่า ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
ถ้าเป็นของใหญ่ ใช้คำว่า **น้อมเกล้าฯ ถวาย** อ่านว่า น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวาย

◇ ราชาศัพท์สำหรับพระภิกษุ

ไทยเรามีคำพูดที่ใช้กับพระภิกษุโดยเฉพาะอยู่ประเทศหนึ่งบางทีก็เป็นคำที่พระภิกษุเป็นผู้ใช้เอง ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่จะรู้จักกันหมดแล้ว เช่น คำว่า อาตมาภาพ หรือ อาตมา มีความหมาย เท่ากับ ฉัน บางคำก็ทั้งท่านใช้เองและเราใช้กับท่าน เช่น คำว่า ฉัน หมายถึง กิน

การพูดกับพระภิกษุต้องมีสัมมาคารวะ สำนวณ ไม่ใช่ถ้อยคำที่เป็นไปในทำนองพูดเล่นหรือพูดพล่อย ๆ ซึ่งจะเป็นการขาดความเคารพไปสำหรับพระภิกษุ เราจำเป็นต้องทราบราชทินนาม เรียกพระภิกษุผู้ทรงสมณศักดิ์ ของพระภิกษุเรียงลำดับได้ดังนี้ เพื่อที่จะได้ใช้ได้อย่างถูกต้อง

- สมเด็จพระสังฆราช
- สมเด็จพระราชาคณะ หรือ ชั้นสุพรรณบัฏ คือ พระภิกษุที่มีราชทินนามนำหน้าด้วยคำว่า “สมเด็จพระ”
- พระราชาคณะชั้นรอง
- พระราชาคณะชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นนี้มีคำนำหน้าว่า “ธรรม” นำหน้า
- พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นนี้มีคำนำหน้าว่า “เทพ” นำหน้า
- พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นนี้มีคำนำหน้าว่า “ราช” นำหน้า
- พระราชาคณะชั้นสามัญ
- พระครูสัญญาบัตร, พระครูชั้นประทวน, พระครูฐานานุกรม
- พระเปรียญตั้งแต่ 3 – 9

การใช้คำพูดกับพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ ที่ผิดกันมากคือ ชั้นสมเด็จพระราชาคณะเห็นจะเป็น เพราะมีคำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้าจึงเข้าใจว่าต้องใช้คำราชาศัพท์ ซึ่งผิด ความจริงแล้ว **พระภิกษุทรงสมณศักดิ์ที่ต้องใช้ราชาศัพท์มีเฉพาะเพียงสมเด็จพระสังฆราชเท่านั้น** เว้นแต่พระภิกษุรูปนั้น ๆ ท่านจะมีฐานันดรศักดิ์ทางพระราชวงศ์อยู่แล้ว

